

УДК 021(091)(045)

DOI: 10.36273/2076-9555.2021.3(296).3-7

Микола Сенченко,

директор Книжкової палати України, професор,

e-mail: director@ukrbook.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7445-5185>

Перехід із галактики Гутенберга в галактику Цукерберга

Вступ

Ера друкованих книг бере початок із *німецького міста Майнц*, де на межі XIV—XV ст. народився Йоганн Гутенберг (на думку одних учених, не раніше 1399 р., на думку інших — у 1400 р.; помер 3 лютого 1468 р.). Ідея книгодрукування в той період була доволі актуальною, і наявні різні погляди щодо першодрукарів, проте саме цей німецький винахідник талановито розв'язав безліч технічних проблем і поклав початок масовому книгодрукуванню в Європі. Упродовж 1452—1455 рр. надрукував одну з найвідоміших книг того часу — так звану 42-рядкову Біблію, що дістала назву "Біблія Гутенберга". Це була одна з найперших інкунабул — саме так називають книги, видані в XV ст., буквально "колискові", тобто такі, що стояли біля колиски книгодрукування.

Ера електронних книг на європейських теренах бере початок з *українського міста Києва*, де 1950 р. було розроблено першу в Європі Малу електронну обчислювальну машину ("МЭСМ") в Інституті електротехніки Академії наук України під керівництвом академіка С. Лебедева. Так розпочалася ера комп'ютерів в Європі, що за пів століття призвела до глобального поширення новітніх інформаційних технологій, а також електронних книг (комп'ютексів) і журналів.

У книжці "Роз'єднання Америки" А. Шлезінгер цитує одного з персонажів роману М. Кундери "Книга сміху і забуття": *"Перший крок у знищенні народу — це стирання пам'яті. Знищте його книги, його культуру, його історію. Потім попросіть кого-небудь написати нові книги, сфабрикувати нову культуру, винайти нову історію. Незабаром народ розпочне забувати, хто він і ким він був"*.

Книги є й залишаються основними хранителями пам'яті: історії, надій і досягнень наших попередників. Мовчазні свідки минулого — часто кращі провідники життям, аніж сучасні голови, які повсякчас говорять. У наших діалогах з іншими людьми, які живуть сьогодні, завжди присутня гра — у політиці, психодрамі, балагані: хто швидше висловиться. І тільки наодинці з книгою єдина межа — наша власна уява. Її не обмежує чийсь малюнок чи екран монітора, а думки не заглушує звук аудіоколонки.

Книги переконують, а не примушують. Бібліотеки — храми плюралізму. Книги, не згодні одна з одною, мирно співіснують на полицях, так само як радикальні опоненти мирно сидять поруч у читальних залах. Переслідування істини утримує людей від переслідування один одного.

Виклики цифровізації

Одним із найважливіших викликів, що нині стоять перед бібліотеками та Книжковою палатою України, є питання про те, як зберегти своє місце, не втратити свої переваги й пристосувати їх до умов цифрового суспільства.

Цифровізація, тобто перетворення інформації в цифрову форму, наразі є глобальною тенденцією, головним джерелом та умовою формування сучасної соціальної структури соціуму, його успішного розвитку. У нинішній ситуації багато традиційних соціальних інституцій вимушені трансформуватися під впливом нових умов, або "зійти зі сцени", поступившись своїми функціями іншим.

Книжкова палата України як основний фундаментальний інститут — лоцман в океані друкованих видань, "утримувач" величезних масивів багатоаспектної інформації в традиційному (текстовому) форматі, зазнає потужного тиску з боку нових структур, що продукують інформацію в цифровому форматі. Аналогічна ситуація і з бібліотеками та їх мережами, й ця тенденція має глобальний характер.

Оскільки від початку цифровізації, зокрема в Америці та країнах Європи, минуло вже понад 30 років, у фахівців видавничої та бібліографічної справи цих країн була можливість сформувати власне ставлення до цієї проблеми. Її відбито в документах ІФЛА (Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ), АБА (Американської бібліотечної асоціації), Дослідницького центру Pew & American Life Project, ООН ("Доступ і можливості для всіх").

Суть питання полягає в таких аспектах:

— в умовах цифровізації бібліотеки залишаються найважливішими соціальними інститутами, що працюють для "громадського блага";

— завдяки природній гнучкості бібліотеки успішно адаптуються до потреб користувачів та нових умов, зокрема і в цифровому середовищі;

— однією з базових місій бібліотек залишається освітня, попри те, що саме ця сфера цифровізується найактивніше;

— роль бібліотекаря/бібліографа як навігаторів і консультантів у цифровому середовищі оцінюють доволі високо;

— закриття бібліотеки, передусім публічної, західна спільнота сприймає як погіршення рівня життя, що має особливе значення для сімей із дітьми. Визнано, що публічна бібліотека чинить вплив на сім галузей: письменність і читання; цифрову письменність; здо-

ров'я та добробут; економічне зростання; культуру й творчість; суспільство (у тому числі проблему міграції); навчання;

— бібліотеки рентабельні для суспільства, адже повертають вкладені в них інвестиції: на один витрачений долар припадає 2,9 долара прибутку.

Ці твердження не голослівні й спираються на дані ґрунтовних і багатоаспектних досліджень науковців США, Великої Британії, Австралії, Сінгапуру тощо, а також на статистику.

Як відомо, сьогодні у світі функціонують 320 тис. публічних бібліотек і понад 1 млн парламентських, національних, університетських, наукових, шкільних та спеціальних. Бібліотеки формують надійну мережу локальних установ, спроможну охопити всі групи населення, що глибоко усвідомлюють не лише професіонали, а й урядовці, тому збереженню функцій бібліотеки у цифровому суспільстві допомагає держава, бізнес, громадськість (фонди тощо). Наприклад, завдяки їхній допомозі понад 99% американських бібліотечних установ під'єднано до всесвітньої мережі; громадський доступ до бездротового інтернету на 100% забезпечено у бібліотеках сільських районів, де проживає населення з високим рівнем бідності. Саме бібліотека надає змогу користуватися інтернетом тим, хто не має його в будинку.

Завдяки наявним можливостям бібліотеки розширюють спектр послуг, пов'язаних із використанням інтернет-технологій і пропонують користувачам сервіси, служби, навчальні програми, електронні книги тощо, зміцнюючи в такий спосіб позицію в цифровому просторі.

Надзвичайно важливо усвідомити, що застосування новітніх технологій у галузі освіти (що цифровізується найактивніше) має завжди відповідати вимогам, передбаченим правом на освіту. Експерти наголошують, що немає практичних доказів того, що онлайн-навчання дає змогу здобувати вищі результати в читанні, математиці, природничих науках.

Загальновизнано, що суттєвим недоліком інтернету є слабка організація інформації, котра призводить до отримання неточних, нерелевантних відомостей і зростання обсягу так званого інформаційного шуму. Така ситуація характерна для всіх розвинених країн. І попри те, що наявні суттєві проблеми, на існування та вагому роль бібліотеки в цифровому суспільстві ніхто не зазіхає, її статус є фундаментальним і непорушним.

На жаль, принципові положення, розроблені закордонними колегами, недостатньо враховано під час аналізу цієї проблеми в українському соціальному контексті.

Суспільству загалом і владним структурам зокрема нав'язують думку про те, що традиційна бібліотека зжила себе, не становить жодної цінності для майбутнього цифрового суспільства, оскільки "все є в інтернеті". Просуваються ідеї (не підкріплені ґрунтовним знанням суті професії бібліотекаря) про те, що незабаром цей вид діяльності піде в небуття.

Недоліки засобів, а часто-густо недостатній загальний рівень культури людей, які ухвалюють рішення "на місцях", заважають повною мірою усвідомити значення бібліотеки як фундаментального соціального й інформаційного, наукового й освітнього інституту. Це робить надто спокусливим бажання "заощадити" на ній: так звана модернізація бібліотечної справи зазвичай призводить до припинення діяльності бібліотек, до необґрунтованого об'єднання бібліотечних установ, що мають різні місії та функції, до закриття структур (факультетів, кафедр), котрі готують бібліотекарів тощо. Зменшується обсяг державного фінансування витрат на комплектування бібліотек (у тому числі наукових та університетських) новими виданнями, на передплату на періодичні видання, на під'єднання до інтернету й доступ до електронних ресурсів (в Україні його мають лише дві третини бібліотек, а "на місцях" — і того менше.) Вкрай мало виділяється коштів на ремонт та оновлення інтер'єрів бібліотек, так само як і на рекламу їхньої діяльності, підвищення кваліфікації співробітників тощо.

Зауважимо, що і в цих складних, а іноді навіть скрутних умовах вітчизняні бібліотеки віднаходять можливості для розвитку, зокрема і в цифровому середовищі. Завдяки благодійникам, фондам, партнерам, ентузіастам бібліотечні установи щодня доводять свою суспільну користь. З'являються нові послуги, форми надання інформації, зокрема цифрові й мобільні. Розв'язання найгострішої проблеми підготовки бібліотечних кадрів, через необґрунтоване скорочення контрольних цифр вступників до профільних закладів вищої освіти, багато великих бібліотек узяли на себе.

До найвагоміших причин зміни ролі бібліотеки в сучасному суспільстві належать такі:

- зростання обсягу документних джерел і зміна форм подання інформації завдяки електронним технологіям та інтернету;
- розширення інформаційних потреб і можливостей здобуття інформації;
- формування нових економічних моделей поширення публікацій і прав доступу до інформації;
- розвиток механізмів управління доступом до інформації.

Діяльність традиційної бібліотеки в цифровому середовищі має ґрунтуватися на класичних постулатах: кумуляція та збереження наукової, освітньої, культурної спадщини; оперативне поширення інформації.

Отже, функції бібліотеки: гуманістична, науково-інформаційна, просвітницька, соціалізуюча, сервісна, комунікативна — мають залишитися традиційними, а новітні інформаційні технології та пов'язані з їх використанням напрями й форми діяльності потребують кардинального професійного гнучкого й коректного реформування.

Бібліотеки мають вагомі переваги перед інтернетом:

- кожна установа цілеспрямовано формує власний фонд, орієнтуючись на інформаційні потреби користувачів;

— усі документи в бібліотеці законно придбані й достовірні;

— зберігання документів відбувається згідно з усталеними професійними методами, що сприяє оперативному пошукові та якнайповнішому забезпеченню запитів споживачів;

— пошук документів та інформації базується на використанні довідково-пошукового апарату — класифікаторів, словників, предметних рубрик, тезаурусів, що забезпечує релевантний пошук.

Недоліками бібліотек є відставання у сфері роботи з електронними ресурсами, технологією пошуку і коректним налаштуванням інтерфейсу.

Бібліотекарям слід навчитися використовувати фонди бібліотек у цифровому середовищі, тобто мати можливість на законних підставах (з урахуванням авторського права) переводити їх в електронний формат і надавати до них доступ через інтернет. У цьому разі зростатимуть і якість послуг, і імідж бібліотек, і їх суспільна користь.

Успішний розвиток бібліотечної установи в цифрову епоху потребує низки змін на різних рівнях:

1. Ідеологічний рівень:

— формувати розуміння в суспільстві загалом і у владних структурах зокрема значення бібліотеки для розвитку не лише культурного ландшафту, а й економічної та політичної сфер держави, підвищення її конкурентоспроможності та соціальної стабільності. Це завдання здатні розв'язати мас-медіа за допомогою професійної бібліотечної й експертної спільнот. Важливо висвітлювати діяльність системи бібліотек країни, розкривати багатоаспектність їхніх функцій і можливостей, уникати абстрактного позначення "бібліотека", розглядаючи проблеми бібліотек різних типів і видів. Потрібна певна перебудова свідомості у професійній спільноті бібліотекарів, чому мають сприяти заходи з підвищення кваліфікації, активне професійне спілкування з вітчизняними та закордонними колегами.

2. Законодавчий рівень:

— перенести питання модернізації бібліотечної мережі (закриття бібліотек) із місцевого рівня на рівень Міністерства культури та інформаційної політики, з можливістю консультації з експертною спільнотою (Бібліотечною асоціацією України);

— ввести проблеми розвитку бібліотек, бібліотечного обслуговування (особливо соціально значущих груп населення — дітей, інвалідів, підприємців та інших) у ширший законодавчий контекст, наприклад, у законодавство щодо реалізації культурної, освітньої, соціальної політики;

— розробити сучасні нормативи/стандарти; переглянути застарілі нормативні вимоги й внести в бібліотечні нормативи види робіт, пов'язаних із мережевими й цифровими ресурсами, забезпеченням комфортності та оперативності доступу до інформації;

— полегшити ліцензування й умови законного придбання ресурсів для громадського використання на інформаційному ринку;

— відновити/переглянути окремі позиції авторського права, пом'якшити їх для бібліотек як загальнодоступних інституцій, що не мають комерційного спрямування, зробити законним придбання ресурсів на інформаційному ринку та безоплатний доступ до них;

— законодавцям у "суміжних галузях": культурі, освіті, науці, вихованні — обов'язково зауважувати про можливість залучення до розв'язання поставлених завдань бібліотек різних типів і видів, сприяти інтеграції бібліотечних ресурсів із музейними, архівними, освітніми тощо.

3. Організаційний і технологічний рівні:

— сприяти збереженню й розширенню (обґрунтованому) бібліотечних мереж;

— сприяти збереженню інституту директорства регіональних бібліотек і постійному професійному зростанню його представників;

— сприяти організації підготовки сучасних кадрів для бібліотек різних типів і видів з урахуванням зміни державних стандартів і навчальних програм, упровадження нових технологій обслуговування, міжнародних стандартів і систем упорядкування знань, що забезпечують релевантність і пертинентність пошуку або в межах спеціалізованого (новоствореного) закладу вищої професійної освіти (наприклад, "Вища бібліотечно-інформаційна школа"), або через повноцінне відновлення бюджетних місць на відповідних факультетах в інститутах культури.

Важливим завданням є формування моделі професійної освіти — підвищення кваліфікації завдяки опануванню професійних технологій нового (ноосферного) рівня.

На державному рівні слід забезпечити:

— гідну зарплатню співробітникам бібліотек, що відповідає рівню оплати праці в освітньому секторі;

— безоплатне законне під'єднання всіх бібліотек до бездротового інтернету;

— комплектування фондів бібліотечних установ усіх типів і видів, можливість передплати, у тому числі й на електронні видання, мережеві ресурси, сайти, бази даних тощо;

— відповідний технічний рівень обладнання будівлі й приміщень бібліотеки, що забезпечує комфортне середовище її користувачам, охоплюючи елементи рекреації;

— можливість здійснення безперервної професійної освіти, зокрема участь у професійному спілкуванні з вітчизняними та закордонними колегами;

— підтримку професійної преси, у тому числі в електронному форматі;

— можливість моніторингових досліджень "вузьких" професійних проблем.

Фінансова підтримка бібліотек може охоплювати кошти держави, спонсорів, фондів за переважної участі й відповідальності держави, оскільки бібліотека — державний інститут.

Надзвичайно важливою є принципова вимога — вжити на всіх рівнях: законодавчому, організаційному, структурному, технологічному й фінансовому — заходів для перетворення бібліотечної системи України (спільно з архівами та музеями) на основного постачальника культурного контенту (спадщини) в інтернет у межах чинного законодавства, щоб надалі уникнути таких ситуацій, коли, наприклад, Google нелегально оцифрував майже всю літературну спадщину світу.

Виконання цих умов сприятиме зміцненню ролі бібліотеки в цифровому середовищі як важливого соціального та освітнього інституту, підвищенню загального рівня життя народу України, стабілізації громадського клімату, формуванню успішного молодого покоління, яке набуло потрібних компетенцій, а також поліпшенню іміджу нашої держави в міжнародному інформаційному просторі.

Слід зауважити, що дослідники наголошують на негативних наслідках від надмірного захоплення цифровими технологіями (і для здоров'я загалом (особливо дітей), і для розумової діяльності зокрема) та протиставляють їм потенціал традиційної бібліотеки, що надає можливість здобути ґрунтовні знання, сприяє повноцінному спілкуванню, формуванню цінностей тощо.

ПостCOVIDний світ і ризик цифрової залежності

Яким стане постCOVIDний світ, як мінімізувати ризики та не опинитися в заручниках у ще небезпечнішої епідемії — цифрової залежності? Наведемо думку з цього питання А. Курпатова, російського лікаря-психотерапевта, автора низки наукових видань.

"Через те, що всі опинилися в ізоляції, зростає рівень цифрового споживання. Однак насправді ризики не такі значні, оскільки ми вже досягли максимуму. Дорослий британець щодня витрачає на медіа та засоби комунікації 8 годин 41 хвилину, на сон — 8 годин 21 хвилину. Завдяки одночасному використанню кількох екранів реальна щоденна тривалість цифрового контакту дорослих — 11 годин, молоді — 14.

Якщо розглядати Росію, то в нас постійно перебувають у Мережі та майже не здатні до сприйняття текстів уже 40% дітей у віці до 10 років і 68% підлітків. Ми прямо говоримо про те, що наші громадяни захворіли на цифрову залежність.

Всесвітня організація охорони здоров'я оголосила, що це вже звичайний клінічний діагноз, психіатричне захворювання. У світі рівень цифрової залежності сягає 15—35%. Водночас у людей, які не випускають із рук телефона та відчують без нього тривогу, на 10—20% знижується число нервових зв'язків між клітинами кори головного мозку. Вони гірше контролюють свої реакції та неспроможні концентруватися на завданні, відповідно, гірше читають великі тексти.

По суті, на рівні біохімії маємо наркотичну залежність від гаджетів. Нині є різні можливості споживати інформацію, раніше доступну в текстовому форматі. Проблема полягає в тому, що коли нашому мозку надають простий контент і складний, то ми переходимо на сприйняття примітивного. Це явище пов'язано з "економікою мозку", що дуже ненажерливий, і призводить до ескалації примітивного контенту. Така примітивізація помітна навіть на нашому книжковому контенті, якщо оцінювати видавничий асортимент.

Як дослідники ми виокремлюємо дві проблеми: *цифрове недоумство у дітей та інформаційну псевдодебільність у дорослих*. Нерідко психічні відхилення у дітей пов'язані з тим, що нейронні мережі, відповідальні за мислення, пам'ять тощо, не формуються в цифровому середовищі. У дорослих це пов'язано зі звичкою засвоювати надто примітивний контент.

Сприйняття контенту на електронних носіях, навіть текстового, є значно гіршим із погляду впливу на психіку людини, ніж читання паперових книг. Електронна книга в певному сенсі не є альтернативою друкованій. Згідно з дослідженнями, у Британії 72% дітей читають лише з електронних пристроїв і ця тенденція лише посилюється. Поміж них утричі менше осіб, які отримують від читання задоволення, на третину — тих, хто зміг назвати улюблену книгу, вдвічі — тих, хто вважає себе поціновувачем читання. 28% дітей, які читають друковані книги, роблять це завдяки батькам, котрі зберігають традиції. А літні люди, які віддають перевагу паперовій книзі, у 2,5 рази рідше страждають хворобою Альцгеймера".

Коли людина читає друкований текст, її мозок легше розбудовує ментальні карти. Це відбувається завдяки тому, що працює зорова пам'ять, а просторова пам'ять розгортає картину, котра відбувається в межах об'ємного образу. Цей вид дозволля надзвичайно ефективно допомагає боротися зі стресом, зокрема вже за шість хвилин від початку читання рівень психічного напруження знижується на 68%, а спілкування з книгою перед сном покращує роботу мозку.

Книга — важливий інтелектуальний тренінг із погляду здатності реконструювати внутрішній світ іншої людини. І навпаки, постійне перебування в соцмережах призводить до так званого цифрового аутизму. Це стан, за якого інші люди не сприймаються як живі особи з власними потребами, а лише як певний функціонал.

Перехід із галактики Гутенберга в галактику Цукерберга став справжнім викликом для нашої цивілізації. Нині спостерігаємо небезпечну тенденцію: інтелектуальний рівень у середньому знижується, а технологічна цивілізація — ускладнюється. Внаслідок цих процесів люди врешті-решт опиняться в ситуації, коли мозок буде неспроможним упоратися з викилками інформаційного середовища [1].

Висновки. Пандемія коронавірусу загострила проблему зниження інтересу до фізичної книги, а це означає, що слід активніше пропагувати її значущість для культури, формування людського капіталу, розвитку мислення. Важливо позиціонувати книгу не як один із видів контенту, а як особливу культурну цінність, котру слід берегти, прищеплювати любов до неї. Безумовно, потрібна консолідація на всіх рівнях книжкової екосистеми: і письменників, і видавців, і бібліотекарів, і книгорозповсюджувачів, вагоме значення має підтримка держави.

І пасивно спостерігаючи за своїми дітьми, захопленими не читанням книг, а споживанням телевізійної та комп'ютерної інформації, згадаймо слова відомого

американського філософа й поета Р. У. Емерсона, який жив і творив у середині XIX ст.: "Куди поділася наша мудрість, яку ми загубили в знаннях? Куди поділися наші знання, які ми загубили в інформації?".

Хочеться вірити, що електронні публікації ніколи не замінять старої доброї книги, в яку кожен автор вкладає частинку власної душі й життя. Насамкінець наведу слова видатного французького філософа Д. Дідро, який зазначав, що "люди перестають думати, коли перестають читати". На жаль, навіть наприкінці земного шляху не кожен із нас розуміє сенс власної прочитаної книги життя, сюжет, логіку змісту, задум автора — творця нашої долі...

Список використаної літератури

1. Сенченко М. Від ери Гутенберга до ери Цукерберга... Переваги і недоліки сприйняття друкованого та електронного тексту / Микола Сенченко, Оксана Сенченко. — Київ : Ліра-К, 2021. — 128 с.

Надійшла до редакції 22 лютого 2021 року

УДК 655.4/5(410)(045)

DOI: 10.36273/2076-9555.2021.3(296).7-14

Лариса Татарінова,

старший науковий співробітник

відділу моніторингу ЗМІ Книжкової палати України,

e-mail: larysa@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-002-7950-7773>

Видавнича справа у Великій Британії

Видавнича галузь Великої Британії — одна з найпотужніших у світі. Пропонується розвідка свідчить, що цей статус визначається лідерством англійської мови на світовій арені, спадщиною, історичними зв'язками та силою закону про авторське право.

У статті доведено, що Велика Британія є лідером у багатьох сферах книгодрукування, як-от видання англійською мовою творів інших культур: африканської, карибської та індійської літератури. Британські видавці також конкурентоспроможні в таких галузях, як видання підручників, різноманітних довідників, посібників із вивчення англійської мови (ELT) та підручників для міжнародних шкіл.

Аналіз Глобального рейтингу видавців 2017 р. дав змогу з'ясувати, як Британські видавничі компанії досягають успіху на світовій арені. Наприклад, згідно з опрацьованими даними, п'ять британських компаній 2017 р. заробили чверть спільних доходів 50 найпотужніших фірм світу. (До порівняння: вісім видавців США сукупно заробляли 27%, а разом — більш як половину). Поліграфічна галузь Великої Британії — потужна, розвинена й успішна. Країна є п'ятим виробником друкованої продукції у світі, в цій сфері працюють майже 116 тис. осіб і на неї припадає 5,8 млрд фунтів стерлінгів у ВВП.

З'ясовано, що показником продуктивності галузі книговидавництва Великої Британії є друк нових назв і нових видань, і в цьому сегменті країна є світовим лідером. За підрахунками 2014 р., американська книговидавнича промисловість продукувала 335 тис. нових назв і нових видань, Китай — 448 тис., а Велика Британія — 220 тис., значно випереджаючи Японію, Німеччину, Росію, Францію, Італію та Іспанію. Якщо застосувати іншу методику підрахунку і визначити кількість віддрукованих нових назв на мільйон населення, то вийде, що Велика Британія випускає найбільшу їх кількість у світі — понад 2900 на мільйон населення проти 1000—1500 для інших великих розвинених ринків.

Аналіз індустрії книги у Великій Британії свідчить про те, що вона постійно розвивається. Сучасні цифрові технології дають змогу видавничим компаніям реорганізувати та вдосконалювати технологічні процеси. До нових можливостей належать: інтеграція з партнерами по ланцюгах постачання, онлайн-дистрибуція, динамічне ціноутворення, друк на вимогу, видання електронних книг.

Ключові слова: видавнича галузь Великої Британії; видавництва; друкована книга; електронна книга; аудіокнига; самвидав; британський книжковий ринок; Асоціація видавців Великої Британії

Постановка проблеми. Досягнення видавничої галузі різних країн світу потребують системного дослідження та вивчення практичного досвіду, що сприятиме активізації книговидавництва України. Видавнича галузь Великої Британії — одна з найпотужніших у світі. Британські видавничі компанії посідають провідні позиції на світовій арені, а успішний досвід країни, на наш погляд, віддзеркалює проблеми

міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних видавців, виявляє напрями підвищення економічної ефективності у сфері книговидавництва.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблеми й тенденції розвитку світової видавничої галузі розглянуто у працях О. Афоніна, М. Сенченка [4], С. Водозазької [5], О. Сухорукової [6] та інших. Проте фундаментальні дослідження М. Сенченка та